

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: „Актуальні питання господарського права”

на тему:

„Адміністративно-господарські санкції та їх
відмінність від адміністративної відповідальності”

Студента 1 курсу групи ПРМ - 11
Галузь знань 08 «Право»
Спеціальність 081 «Право»
Мальованого П.С.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Загальні питання визначення щодо сутності адміністративно-господарських санкцій як одного засобів господарсько-правової відповідальності	5
1.1. Поняття та види адміністративно-господарських санкцій: законодавче закріплення та науково-практичне бачення	5
1.2. Закони України, що передбачають адміністративно-господарські санкції	10
1.3. Становлення адміністративно-господарських санкцій як складових інституту господарської відповідальності в процесі розвитку держави та права України (історичний аспект)	15
2. Проблемні питання співвідношення адміністративно-господарських санкцій та адміністративної відповідальності	19
2.1. Загальні відмінні і спільні ознаки адміністративно-господарських санкцій та адміністративної відповідальності	19
2.2. Спільні та відмінні ознаки адміністративно-господарських санкцій та адміністративної відповідальності щодо процедури застосування та порядку оскарження	21
2.3. Порівняльний аналіз адміністративно-господарських санкцій з деякими іншими видами відповідальності	28
3. Короткий аналіз адміністративно-господарських санкцій в деяких іноземних країнах	33
3.1. Адміністративно-господарські санкції в законодавстві держав-сусідів України	33
3.2. Адміністративно-господарські санкції в законодавстві Китайської народної республіки	37
Висновки	41

ВСТУП

У сфері господарської діяльності часто застосовуються заходи впливу (санкції), які за своїми ознаками не належать ні до адміністративних стягнень, не є фінансовими санкціями. Вони за своїми специфічними ознаками відокремлюються від решти заходів господарсько-правової відповідальності. Цікавим є те, що навіть правники-цивілісти не можуть не погодитись з існуванням такого виду санкцій, хоч зазвичай, ставлять під сумнів існування господарського права як самостійної галузі. Однак, серед науковців не існує єдиної позиції, щодо юридичної природи цих заходів впливу.

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки та багатоманітності різних її сфер виникають потреби в існуванні певного механізму, який би використовувався з метою захисту прав та інтересів фізичних осіб, інших суб'єктів господарювання, інтересів держави. Ключовим елементом цього механізму мають бути відповідні заходи впливу на порушника – санкції, особливими з яких є адміністративно-господарські. Необхідність у відокремленні даних санкцій виникла ще в момент перебудови економіки України, прийняття Закону Української РСР Про економічну самостійність Української РСР. Вона зумовлена і тим, що держава повинна регулювати господарську діяльність для реалізації своїх внутрішніх та зовнішніх функцій.

Дослідження адміністративно-господарських санкцій проводилося вченими-правниками неодноразово. Ми вважаємо, що його стан на сьогоднішній день є достатнім. Особливо важливою залишається проблема відмежування адміністративно-господарських санкцій від адміністративних стягнень не є новою в науковій літературі. Співвідношення цих обох санкцій між собою надалі залишається актуальним. Основні питання щодо сутності адміністративно-господарських санкцій порушуються в наукових працях таких вчених як: В. Щербина, С.М. Братусь, О. Вінник, О. Заярний,

З. Татюкова, Е. Бекірова, С. Ю. Гапало, Н. Берлач, О.П. Подцерковний, І. Войтенко, А. Попова та інші.

Зокрема, тема адміністративно-господарських санкцій досліджувалась в наукових статтях таких авторів як: І.О. Віхрова, Н.В. Добрянська, О.В. Кологойда, Н.Ю. Кантор.

Поряд з цим, науковцям варто було б удосконалити класифікацію адміністративно-господарських санкцій за різними критеріями, навести більше власних визначень, а також – дослідити санкції та їх специфіку в окремих сферах господарської діяльності.

Метою курсової роботи є – визначити та охарактеризувати поняття, види адміністративно-господарських санкцій, історію встановлення їх в господарському праві України; навести та порівняти законодавство іноземних країн. Обов'язковою метою є дослідження відношення адміністративно-господарських санкцій та адміністративними стягненнями (вони є елементами відповідно господарсько-правової та адміністративної відповідальності, тому доцільно зазначити таким чином).

Завданням курсової роботи є: розкрити сутність адміністративно-господарських санкцій та їх окремішність від інших видів господарсько-правової відповідальності, адміністративних стягнень; показати специфічні, спільні та відмінні ознаки адміністративно-господарських санкцій щодо застосування, порядку оскарження; коротко показати законодавство окремих іноземних країн про санкції аналогічні «українським» адміністративно-господарським.

Об'єктом є адміністративно господарські санкції в цілому.

Предметом є дослідження в даній курсовій роботі актуальних та корисних для пізнання питань щодо адміністративно-господарських санкцій. Саме для цього автором використано наукові статті, нормативно-правові акти України та іноземних держав.

1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЩОДО СУТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ ЯК ОДНОГО ЗАСОБІВ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та види адміністративно-господарських санкцій: законодавче закріплення та науково-практичне бачення

Для того, щоб зрозуміти суть певного явища необхідно звернути увагу на його визначення. Саме це дасть змогу сформуванню власну позицію, підхід щодо подальшого дослідження поставлених питань.

Адміністративно-господарські санкції (надалі може вживатися в тексті скорочено – АГС) – заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків (дане визначення надається, виходячи з ч. 1 ст. 238 Господарського кодексу України). Більш загально можна також навести наступне визначення – «це визначені законом заходи впливу за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання, та які застосовуються лише уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування». Це краще відповідає на питання: «Чому ці санкції називаються адміністративно-господарськими?». Однак не дає відповіді на питання: «У чому полягає самостійність АГС та відмінність від адміністративних стягнень?». Отже, варто додати, що це специфічний засіб господарсько-правової відповідальності, який є реакцією компетентних органів влади на порушення в сфері господарювання.

Проблема визначення виду юридичної відповідальності, до якої належать адміністративно - господарські санкції залишається дискусійною та неоднозначно вирішеною. Такі науковці як О. Подцерковний, адміністративно господарські санкції однією з форм господарсько-правової відповідальності [1, с.341 - 342]. Зовсім інша позиція О. Денисенка , який

дотримуються думки, що їх слід розглядати АГС як вид адміністративної відповідальності [2, с. 39].

Авер'янов В. вважає, що адміністративно-господарськими санкціями є заходи майнового характеру (штраф, вилучення прибутку, стягнення зборів), й організаційно-правового характеру (анулювання ліцензії, обмеження діяльності суб'єкта та ін.), направлені на запобігання і припинення правопорушень у сфері господарювання, а за необхідності – і застосування певних стягнень у вигляді негативних наслідків для правопорушника [3, с.119].

З цим визначенням слід погодитися, оскільки з нього зрозуміло, що АГС застосовуються тільки в сфері господарювання, і наявність суттєвих відмінностей від інших засобів господарської відповідальності. Одночасно у визначенні вказується мета АГС, а це дозволяє встановити окремішність цих заходів впливу від адміністративних санкцій (стягнень).

Єдиним законодавчим актом, який офіційно поділяє АГС на види є - Господарський кодекс України. Він містить перелік адміністративно-господарських санкцій. Зокрема, це:

- **вилучення прибутку (доходу).** Означає вилучення прибутку (частіше грошових сум) отриманого суб'єктом господарювання в результаті порушень порядку ведення господарської діяльності. Також підлягають вилученню грошові суми, які були отримані шляхом таких неправомірних дій як заниження чи приховання реальних доходів.
- **адміністративно-господарський штраф.** Це найбільш поширений вид адміністративно-господарських санкцій. Застосовується додатково з іншими видами. Це грошова сума, що може нараховуватися у вигляді відсотків або в розмірі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (якщо інше не передбачено законами).
- **стягнення зборів (обов'язкових платежів).** Застосовується за порушення правил обліку або звітності щодо сплати зборів

(обов'язкових платежів). Цей вид санкцій не слід ототожнювати з фінансовими санкціями.

- **застосування антидемпінгових заходів.** Застосовуються вони в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Серед таких заходів є антидемпінгові мита, обмеження строку дії дозволів на імпорт, запровадження режиму квотування імпорту в Україну з визначенням квот та порядку їх розподілу.
- **припинення експортно-імпортних операцій.** Застосовується за прояви недобросовісної конкуренції та в випадках, якщо дії учасників зовнішньоекономічної діяльності завдають шкоди економіці України.
- **застосування індивідуального режиму ліцензування на умовах та в порядку, визначених законом.** Санкція, що застосовується за схожі правопорушення що і припинення експортно-імпортних операцій. Має певний забороняючий (обмежуючий) характер.
- **зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності.** Передбачає зупинення дії дозвільного документа на певний строк.
- **анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності.** Дана санкція є реакцією відповідних контролюючих органів на постійне, систематичне порушення умов ліцензії чи за порушення норм законів. Застосовується в разі невиконання вимог чи приписів відповідних органів щодо усунення певних недоліків при веденні господарської діяльності. Є суворішою санкцією за попередню.
- **обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання.** Особливо може застосовуватись до підприємств торгівлі, громадського харчування і сфери послуг за систематичне та/або грубе порушення правил ведення торгівлі, надання послуг, а також за торгівлю недоброякісними товарами.

- **ліквідація суб'єкта господарювання.** Це найсуворіша санкція, яка застосовується лише до юридичних осіб. Застосовується у виняткових випадках і лише зп вмотивованим рішенням суду [4].

Цей перелік не ні в якому разі не можна назвати вичерпним та достатнім, оскільки можуть застосовуватись різноманітні адміністративно-господарські санкції й іншими законами (таких законів є багато). Серед незазначених в Господарському кодексі є такі види АГС як попередження тощо. Поділ на види та класифікація АГС на даний час проводиться здебільшого науковцями на доктринальному рівні – в наукових роботах. Характеризуючи АГС О. Винник їх в цілому поділяє на господарсько-організаційні та адміністративно-майнові залежно від характеру спрямування [5, с.153].

До організаційних санкції З.Ф. Татькова відносить застосування антидемпінгових заходів, припинення експортно-імпортних операцій, застосування індивідуального режиму ліцензування, зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності, анулювання ліцензії (патенту), обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання, скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання тощо. До майнових санкцій дослідниця зараховує вилучення прибутку (доходу), адміністративно-господарський штраф, стягнення зборів (обов'язкових платежів) тощо [6, с. 89].

Варто зазначити, що класифікація за вищенаведеним критерієм є цілком правильною, можливо, найбільш повною. Зрозуміло, що АГС бувають або організаційно-правового, або майнового характеру, тому відповідно до цього такий поділ є правильним. Класифікація адміністративно-господарських санкцій в юридичній літературі є неоднаковою. Так, *залежно від порядку застосування вказані санкції поділяються на:*

- адміністративно-господарські санкції, для яких законодавством визначений лише судовий порядок застосування;

- адміністративно-господарські санкції, для яких законодавством визначений адміністративний та судовий порядок застосування.

Однак, ми сумніваємося, що такий підхід є повністю правильним. Для прикладу, адміністративно-господарський штраф накладається і в судовому, і в адміністративному порядку залежно від вимог закону щодо застосування. Якщо закон вимагає за певні порушення штраф накладати лише в судовому порядку – відповідно він накладається. Окремі види АГС накладаються тільки в адміністративному порядку (зупинення та анулювання дії ліцензії (патенту), наприклад) Через неточність та нечіткість поділу АГС стосовно порядку їх застосування ми не можемо повністю погодитися з вищезгаданим підходом.

Запропонуємо окремий підхід щодо поділу АГС залежно від сфери господарських відносин, в яких вони застосовуються:

1 адміністративно-господарські санкції у сфері зовнішньоекономічної діяльності (це так звані «спеціальні санкції», зокрема, передбачені Законом Про зовнішньоекономічну діяльність. Вони вважаються підвидом АГС

1.1. за порушення правил щодо імпорту товарів чи послуг в Україну (застосування антидемпінгових заходів);

1.2. за порушення правил щодо експорту.

2 Адміністративно-господарські санкції у сфері внутрішньо економічної діяльності

2.1. за порушення встановлених правил ведення торгівлі чи надання послуг;

- 2.2. за неналежну якість товарів чи послуг;
- 2.3. за отримання прибутку неправомірним шляхом;
- 2.4. за недотримання ліцензійних умов;
- 2.5. за правопорушення на фондовому ринку;
- 2.6. за порушення законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб;
- 2.7. за порушення цінового чи тарифного законодавства;
- 2.8. за порушення конкурентного та антимонопольного законодавства.

Слід визнати, даний поділ на види та підвиди, наданий автором може бути також не ідеально повним та чітким. Однак, він допустимим і правильним.

1.2. Закони України, що передбачають адміністративно-господарські санкції

Адміністративно-господарські санкції можуть бути встановлені виключно законами. Основним нормативно-правовим актом, який містить загальні положення про АГС є **Господарський кодекс**. Зокрема, він вводить поняття «господарсько-правова відповідальність», визначає її принципи (ст. 216), підстави господарсько-правової відповідальності (ст.218), межі господарсько-правової відповідальності (ст.219). В даному законі серед таких видів господарських санкцій як відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, містяться положення про адміністративно-господарські санкції. Це є загальні норми щодо особливостей застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання (ст. 238), мети їх застосування, а також щодо видів адміністративно-господарських санкцій (ст 239). Однак, як зазначається в Господарському кодексі: «види адміністративно-господарських санкцій, умови та порядок їх застосування визначаються цим Кодексом, іншими законодавчими актами». Варто звернути увагу на інші закони, які навіть можуть містити дещо інші види АГС ніж ті, що перераховані в Господарському кодексі, та дещо інші

особливості застосування. Отже, адміністративно-господарські санкції містяться в таких законах України як:

Закон "Про зовнішньоекономічну діяльність". За порушення цього або пов'язаних з ним законів України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності можуть бути застосовані адміністративно-господарські санкції у вигляді:

- штрафу у сумі 10 відсотків вартості проведеної операції;
- застосування індивідуального режиму ліцензування;
- тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення цього Закону або пов'язаних з ним законів України, проведення дій, які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки [7].

Однак, варто звернути увагу на таку деталь: ці санкції в цьому законі називаються – «спеціальні санкції», а не «адміністративно господарські». Дещо інший порядок і строк їх застосування. Попри те, ми вважаємо їх одним із видів АГС з тої причини, що їм притаманні всі ознаки останніх. До того ж, Господарський кодекс допускає, що «види адміністративно-господарських санкцій, умови та порядок їх застосування визначаються.., іншими законодавчими актами»[4]. І незважаючи на використання в Законі Про зовнішньоекономічну діяльність іншого терміну, юридична природа залишається незмінною.

Закон "Про ціни і ціноутворення". Стаття 20 цього закону передбачає застосування таких адміністративно-господарських санкцій:

- вилучення необґрунтовано одержаної виручки;
- штраф у розмірі 100 відсотків необґрунтовано одержаної виручки чи у розмірі 100 відсотків вартості проданих (реалізованих) товарів. Штраф також нараховується і в неоподаткованих мінімумах доходів громадян (як більшість адміністративних штрафів) за надання уповноваженим органам

недостовірних відомостей , за невиконання приписів уповноважених органів або створення перешкод для виконання покладених на них функцій [8].

Закон "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру". Цей закон містить адміністративно-господарські санкції у вигляді штрафу. Так, у разі неподання або несвоєчасного подання суб'єктами підприємницької діяльності декларації про обсяг цукру, що перебуває у їх власності, чи зазначення у декларації неповних або недостовірних даних з таких суб'єктів стягується штраф у розмірі від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [9].

Закон "Про систему [гарантування вкладів фізичних осіб](#)". Зокрема ст. 33 передбачає наступні адміністративно-господарські санкції, але щодо банків, і тільки за порушення законодавства про [гарантування вкладів фізичних осіб](#):

- письмове застереження, розпорядження про усунення порушень законодавства про систему [гарантування вкладів фізичних осіб](#)
- штраф, але в особливих розмірах - наприклад, до 0,1 відсотка розміру зареєстрованого статутного капіталу банку [10].

Закон "Про автомобільний транспорт". Стаття 60 за порушення автомобільними перевізниками законодавства про автомобільний транспорт передбачає адміністративно-господарські штрафи, які нараховуються в розмірі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Зокрема, штраф накладається за: безпідставну відмову від пільгового перевезення пасажирів; надання послуг з перевезень пасажирів та вантажів без оформлення документів; експлуатацію легкового автомобіля, облаштованого як таксі, без наявності; стоянку легкового автомобіля, який не облаштований як таксі і не має ліцензії, та посадку пасажирів на стоянці таксі; порушення режимів праці та відпочинку водіями транспортних засобів; перевезення пасажирів на маршруті протяжністю понад 500 кілометрів одним водієм тощо [11].

Закон "Про ринок природного газу". Даний закон на відміну від двох попередніх не називає перераховані в ньому санкції «адміністративно-господарськими». Однак від цього їх суть не змінюється. Так, у разі скоєння правопорушення на ринку природного газу до відповідних суб'єктів можуть застосовуватися санкції у виді:

- 1) попередження про необхідність усунення порушень;
- 2) штрафу;
- 3) зупинення дії ліцензії;
- 4) анулювання ліцензії [12].

Розмір штрафу є дуже різним, і розраховується в відсотках від виручки, а також і в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян. Приблизно штраф накладається до 10 відсотків річного доходу (виручки), в розмірі від 900 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та в інших розмірах. При накладенні штрафу враховуються пом'якшуючі та обтяжуючі обставини.

В науковій літературі як закон, що передбачає адміністративно-господарські санкції згадують **Закон "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення"**. Він передбачає санкції у вигляді штрафу (штрафні санкції). Однак, називати їх «адміністративно-господарськими» не надто доцільно. Це є фінансові санкції. Застосовуються вони за невиконання (неналежного виконання) суб'єктом первинного фінансового моніторингу вимог цього закону у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Такими порушеннями є:

- порушення вимог щодо ідентифікації, верифікації, вивчення клієнтів (осіб) у випадках, передбачених законодавством;
- несвоєчасне виявлення та порушення порядку реєстрації фінансових операцій, що відповідно до законодавства підлягають фінансовому моніторингу;
- за неподання, несвоєчасне

подання, порушення порядку подання або подання спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством;

- за порушення порядку зупинення фінансової (фінансових) операції (операцій);
- за неподання, подання не в повному обсязі, подання недостовірної інформації/документів, подання копій документів, у яких неможливо прочитати всі написані в них відомості, на запит суб'єкта державного фінансового моніторингу, необхідних для виконання ним функцій з державного регулювання і нагляду відповідно до цього Закону, або втрату документів (у тому числі інформації про рахунки або активи) [13].

Те ж саме стосується санкцій, передбачених Законом **"Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні "**. В самому законі вони називаються «фінансовими» Окрім них Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може зупиняти або анулювати ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку, яку було видано такому професійному учаснику фондового ринку (тобто накладати адміністративно господарські санкції) [14].

Закон "Про кінематографію". Так, стаття 26 зазначає, що юридична особа-правопорушник «несе адміністративно-господарську відповідальність у формі штрафу в розмірі від десяти до п'ятдесяти мінімальних заробітних плат»[15]. Цікавим в цьому законі є словосполучення «адміністративно-господарська відповідальність» (!), воно не з'являється навіть в Господарському кодексі.

Штрафні санкції містяться і в багатьох інших законодавчих актах, як ось – Закон "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності". Адміністративно-господарські санкції у вигляді позбавлення чи анулювання ліцензії застосовуються на основі таких незгаданих вище законів: Закон "Про ліцензування видів господарської

діяльності", "Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів" та багато інших.

1.3. Становлення адміністративно-господарських санкцій як складових інституту господарської відповідальності в процесі розвитку держави та права України (історичний аспект)

Попри те, що поняття «адміністративно-господарські санкції» в українському праві є відносно новим, певні специфічні заходи впливу на суб'єктів господарювання застосовувались значно раніше. Дані заходи впливу є аналогами адміністративно-господарських санкцій (в сучасному їх розумінні), оскільки їм властиві основні ознаки останніх. Ще за часів Гетьманщини велася відповідна політика, створювалася відповідна правова база. Вже на той час була потреба в державному регулюванні економіки шляхом встановлення обмежень та покарань (в тому числі). Гетьманськими ордерами вирішувалися конкретні питання суспільно-економічних відносин, наприклад, заборона купцям провадити роздрібну торгівлю. Тими ж самими чи іншими актами могли визначалася настання різних наслідків за порушення заборон та приписів.

В «Правах, за якими судиться малоросійський народ» визначено покарання за порушення правил ведення господарської діяльності, а також обов'язок «міських урядників» контролювати цю сферу відносин. Так, м'ясники які порушили вимоги щодо заготовки сировини і продажу м'яса зобов'язуються свій товар «за звгородь вивезти». Додатково до цього обмеження, порушникові заборонялося надалі займатися таким видом діяльності: «мяса впредь продавать ему запретить и от того промысла его вовса отрішить»[16, с. 458]. Цікавішим є таке положення: «... чтобы естние и

питейніє всякіє вещи в народі продавались пропорційною ціною, а продавщикамь излишнею ціною собі в прибуль, а в убитокь общенародний всякихь харчевихь вещейь продавать не долущать, а кто з тихь продавщиковь противно сему поступат будеть онаго за первое, второе и третье в томь преступленіє по разсмотрінію наказать, а если и за третимь разомь не исправиться, то его от того чимь би онь торговаль отставить и впредь ему тімь торговать» [16, с. 445].

За часів Української народної республіки (1917 – 1921 р.р.) законодавчо не передбачалося існування адміністративно-господарських санкцій, тим більше – не існувало самого поняття. Найбільш вагомими нормативними актами у сфері регулювання господарських відносин були: «Тимчасовий закон про карну відповідальність за перевищення граничних цін і спекуляцію» 24 липня 1918р., закон Директорії УНР про спекуляцію від 26 січня 1919р. Однак, ці закони передбачали лише кримінально-правові наслідки для промисловців і торговців, які вчиняли ряд економічних правопорушень, зокрема таких як: збут товарів особам, що не мають відповідних свідоцтв на їх продаж, здійснення роздрібної торгівлі без відповідного свідоцтва чи дозволу тощо [17]. Ще до того - 13 квітня 1918 року Центральна Рада видала циркуляр «Про затримання і притягнення до відповідальності чужинців-спекулянтів, які не мають документів на право в'їзду на територію УНР», що передбачав вживання усіх можливих заходів щодо недопущення скуповування продуктів і товару в населення УНР і вивезення його за межі держави. 1 січня 1918 р. Центральна Рада опублікувала раніше прийнятий Закон «Про дозвіл варіння та продажу пива» , згідно із яким, міським органам самоврядуванням надавалося право визначати кількість місць продажу, видавати дозволи на пивні лавки та обов'язкові постанови про торгівлю пивом. Але він не передбачав господарської чи адміністративної відповідальності. Незаконне виготовлення

спиртних напоїв і торгівля ними також вважалися злочином й каралися доволі жорстко.

Зазвичай, виокремлюють періоди розвитку законодавства та наукових досліджень щодо адміністративно-господарських санкцій. Першим є радянський період (до 1991 р.), за час якого, в дуже невеликому середовищі науковців лише формувалося науково-теоретичне підґрунтя для виокремлення АГС у самостійний вид санкцій. Зародження концепції адміністративно-господарських санкцій зумовлювалося пошуком нових видів, заходів відповідальності, які застосовуються виключно до суб'єктів господарювання, та за своєю правовою природою не належать до традиційних цивільно-правових санкцій чи адміністративно-правових стягнень, передбачених, відповідно, Цивільним кодексом та Кодексом про адміністративні правопорушення [6, с.87]. Законодавчо вони не були закріплені. На той час потреби в їх закріпленні не було, оскільки існувала планова, суцільно одержавлена економіка. В радянський період існували штрафні санкції, які встановлювались актами органів управління - постановами Ради Міністрів СРСР та постановами урядів союзних республік і мали підзаконний характер. Застосовувались зазвичай за неналежне виконання планового завдання. Визначним є другий етап – початок 90-х років ХХ ст. Перебудова економіки на ринкових засадах значно збільшила не лише масив законодавства щодо регулювання господарської діяльності, а й кількість контролюючих органів і, відповідно, санкцій, що застосовуються цими органами до суб'єктів господарювання за порушення правил господарської діяльності, встановлених законом. Саме в Законі Української РСР від 3 серпня 1990 року «Про економічну самостійність Української РСР» було проголошено відповідальність у вигляді економічних санкцій [18, с.106]. Стаття 14 даного закону зазначає, що «основним видом відповідальності є економічні санкції» (мається на увазі, всі види господарських санкцій), а стаття 13 – «основними принципами юридичної

відповідальності за порушення Закону про економічну самостійність Української РСР є невідворотність застосування економічних санкцій» [19]. До числа нормативно-правових актів можна віднести Закони «Про ціни та ціноутворення» (1990 р.), «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (1992р.), «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» (1994р.) та багато інших. Велика кількість вказаного цих документах різновиду санкцій потребувала певних загальних засад, що встановлювали б, зокрема, порядок та строки застосування, певні гарантії для суб'єктів господарювання [20, с.285]. Враховуючи їх специфічні відмінності від адміністративних стягнень та інших видів господарських санкцій, вони повинні були мати також єдине визначення. На це звернули увагу в процесі розробки кодифікованого господарського закону. У проекті Господарського (комерційного) кодексу України вищезазначені заходи відповідальності мали загальну назву «управлінсько-господарські санкції» та у процесі підготовки проекту Господарського кодексу до другого читання робоча комісія Верховної Ради України перейменувала їх в адміністративно-господарські [6, с.88].

Загалом, варто вказати на такі фактори, що обумовили виокремлення та закріплення даного різновиду господарських санкцій:

- 1) окрема господарсько-правова природа;
- 2) непоширення Кодексу України про адміністративні правопорушення на ці заходи впливу при їх застосуванні;
- 3) необхідність систематизації та узагальнення санкцій, що застосовуються органами публічної влади до суб'єктів господарювання за порушення ними законодавчо встановлених правил здійснення господарської діяльності [20, с.285] .

2. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

2.1. Загальні відмінні і спільні ознаки адміністративно-господарських санкцій та адміністративної відповідальності

Чи не найактуальнішою проблемою є проблема розмежування адміністративно-господарських санкцій від адміністративної відповідальності. Враховуючи те, що першим словом у назві цих санкцій є «адміністративно», доцільно розглядати ці санкції з точки зору адміністративного права та порівнювати із передбаченими ним відповідними санкціями. Майже в кожній науковій роботі, присвяченій вивченню АГС, порушуються питання про тотожність або відмінність цих двох явищ.

Спільними ознаками, звичайно, є наступні:

- застосовуються за порушення норм законодавства у сфері господарської діяльності, а не за порушення господарських договорів. Вони не мають компенсаційного характеру;
- повноваженнями щодо їх застосування наділені лише компетентні органи влади, а не одна із сторін за господарським договором;
- являють собою не лише заходи майнового характеру. Ними можуть бути здійснення інших визначених дій до правопорушника;
- можуть бути застосовані до суб'єктів господарювання (відмінним є те, що АГС застосовуються лише за господарські правопорушення, адміністративна відповідальність настає за проступки в різних сферах суспільного життя, а не лише в економічній)[3, с.118-119].

Адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері господарських відносин часто має місце, і настає за такі діяння: обман покупця чи замовника порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами порушення законодавства про захист прав споживачів. Як бачимо, розрізнити АГС та

адміністративну відповідальність за суб'єктом та видом правовідносин – є неправильно.

Порівнюючи АГС і адміністративні стягнення, ми можемо замітити їх аналогічність між собою. Наприклад, як відрізнити адміністративно-господарський штраф від адміністративного? Позбавлення права займатися певною діяльністю є адміністративно-господарською санкцією, але також часто застосовуються як адміністративна.

Варто зазначити, що мета обох видів санкцій зовсім неоднакова. Стаття 238 ГКУ передбачає, що метою застосування адміністративно-господарських санкцій є припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідація його наслідків. Тобто їм не притаманна каральна функція АГС (окрім хіба що штрафу). Вони не спрямовані на виправлення чи перевиховання правопорушника. Метою ж адміністративного стягнення (що є елементом адміністративної відповідальності) є виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Але цільове призначення адміністративно-господарських санкції та заходів адміністративної відповідальності загалом однакове [3, с.119].

Ще однією суттєвою відмінністю є те, що при застосуванні адміністративно-господарських санкцій нормами КУпАП не керуються, оскільки вони містять положення, що стосуються лише адміністративної відповідальності. Так, на статті 17 - 20 КУпАП, які передбачають обставини, що виключають адміністративну відповідальність не варто посилалися при накладенні, наприклад, адміністративно-господарського штрафу тощо. Те ж саме щодо можливості звільнення від відповідальності при малозначності правопорушення. Господарські правопорушення, за які накладаються адміністративно-господарські санкції навряд чи можуть бути «малозначними», на відміну від адміністративних проступків. Де факто, це

вирішує сам орган влади чи посадова особа, яка безпосередньо застосовує дані санкції.

Щодо адміністративної відповідальності, то КУпАП передбачає спеціальний строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню [21]. Чогось аналогічного щодо адміністративно-господарських санкцій немає. Це пояснюється особливістю правової кваліфікації та визначення розміру стягнень в адміністративному праві. *По-перше, повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особа вже притягувалася до адміністративної відповідальності, визнається обставиною, є обтяжуючою обставиною при визначенні розміру стягнення. По-друге, адміністративне законодавство часто розглядає повторність як кваліфікуючу обставину. Особа вважається такою що не вчиняла правопорушення автоматично після закінчення річного строку і за умови невчинення протягом цього строку нового адміністративного проступку. Для цього не потрібно видачі якогось документу.*

Одним із моментів, який дає змогу стверджувати, що адміністративно-господарські санкції є самостійним видом санкцій, а не різновидом адміністративно-правових, є той факт, що Господарський кодекс законодавчо закріплює господарсько-правову відповідальність, а разом з тим – окремо адміністративно-господарські та інші види господарських санкцій.

2.2. Спільні та відмінні ознаки адміністративно-господарських санкцій та адміністративної відповідальності щодо процедури застосування та порядку оскарження

Порядок застосування адміністративно-господарських санкцій не надто відрізняється від порядку притягнення до адміністративної відповідальності. Характерними їх ознаками слід вважати наступні:

- дані санкції можуть бути застосовані лише уповноваженими державними органами або органами місцевого самоврядування. Ця ознака є цілком властивою адміністративним стягненням, які також накладаються виключно уповноваженою на те особою чи органом влади. Вони не може застосовуватися суб'єктами, які не мають владних повноважень Є достатньо великий перелік таких органів;

- на відміну від адміністративних стягнень адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані лише у разі порушення суб'єктом господарювання правил здійснення господарської діяльності, встановлених законодавчими актами;

- ці санкції як і адміністративні стягнення, накладаються шляхом прийняття відповідної постанови чи рішення.

Як бачимо, ознаки є майже повністю спільними. Відмінним є строк застосування. Як було зазначено вище, положення КУпАП не поширюються при застосуванні АГС. Для них є спеціальний, окремо визначений Господарським кодексом строк. Адміністративно-господарські санкції застосовуються до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніш як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності. Хоча законом може бути передбачене інше. А ось згідно з Положенням про порядок застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій санкції можуть бути застосовані до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності протягом трьох років з дня виявлення порушення законодавства.

Початковим етапом притягнення до відповідальності є – виявлення правопорушення, особливо, під час перевірок. За результатами вивчення обставин справи рішення про санкції приймається або безпосередньо посадовою особою або колегіальним органом. Складання актів про порушення вимог нормативних актів у сфері підприємницької та

господарської діяльності і розгляд справ про порушення здійснюється контрольно-наглядовими органами виконавчої влади (в окремих випадках – судами) або органами місцевого самоврядування за правилами відповідних нормативних актів, але на принципах і умовах, аналогічних тим, які застосовуються при розгляді справ про адміністративні правопорушення [3, с.120]. Як і в процесі притягнення до адміністративної відповідальності, при накладенні АГС може посадовою особою складатися протокол. Це є необхідним, якщо є пряма вимога в законі щодо таких процесуальних нюансів. Так ось, в Законі Про систему гарантування вкладів фізичних осіб зазначається, що «підставою для розгляду справи про правопорушення у сфері гарантування вкладів фізичних осіб є протокол» [10]. Процес застосування певних видів АГС може бути специфічним, і детально описуватись підзаконними нормативно-правовими актами. Власне, ними детально регулюється ця процедура. Такі санкції як індивідуальний режим ліцензування або тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності - застосовуються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за поданням органів державної податкової та контрольно-ревізійної служб, митних, правоохоронних органів, органів Антимонопольного комітету України, спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг та Національного банку України або за рішенням суду. Наступний етап - опрацювання подань щодо застосування (скасування, зміни виду, тимчасового зупинення дії) санкцій до суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності. Відділом контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності для додаткового вивчення діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності можуть залучатися фахівці та використовуватися матеріали інших структурних підрозділів Міністерства, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних,

Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (за згодою). Далі - після опрацювання всіх документів (інформації) відділом контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності готується проект наказу, який вноситься на розгляд Міністру чи іншій уповноваженій ним посадовій особі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, у встановленому порядку. Однак, застосуванню санкцій до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може передувати офіційне попередження з боку Міністерства економічного розвитку і торгівлі України про можливість застосування до них санкцій. Кінцевим етапом є - видання наказу Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, у якому вказуються норми чинного законодавства, які було порушено, матеріали, на підставі яких видано наказ, реквізити суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, до яких застосовані санкції, та вид санкції, дата, з якої санкція починає діяти [22].

Вилучення незаконно одержаного прибутку здійснюється як у судовому, так і у адміністративному порядку шляхом прийняття постанови про накладення санкції на порушника без пред'явлення відповідного позову до господарського або адміністративного суду [23, с.73]. Якщо рішення приймаються судом, то за позовами органів, які здійснюють контроль у сфері господарської діяльності. Як і в справах про притягнення до адміністративної відповідальності, відповідний орган в певний строк направляє матеріали до суду. В такому випадку питання про адміністративно-господарські санкції повинно вирішуватись судом за порядком, визначеним Кодексом адміністративного судочинства України [24]. Судовий порядок застосування санкцій є також досить поширеним. Так ось, Київським окружним адміністративним судом з ТОВ «Тікич» стягнуто адміністративно-господарські санкції у розмірі 4576, 05 грн. за позовом Київського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів до товариства [25]. Аналогічних справ є дуже багато в судовій практиці. Закон

іноді може прямо прописати, що рішення про стягнення штрафів повинні прийматися судом. Така імперативна норма є в Законі Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру. Виключно за рішенням суду відбувається ліквідація суб'єкта господарювання. Те ж саме передбачено законами іноземних країн.

Оскарження рішень про накладення адміністративно-господарських санкцій також має місце на практиці. Частіше зустрічаються справи про оскарження адміністративних стягнень. Порядок оскарження і опротестовування адміністративно-господарських санкцій (хоча Господарським кодексом України він і не визначений) у справі про порушення у сфері економіки, за деякими винятками, майже такий же, як і порядок оскарження ухвали у справі про адміністративне правопорушення [3, с.120]. Щодо органів влади, до яких слід оскаржувати рішення, постанови... Порядок оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення, прийнятих іншими органами (посадовими особами), визначений статтею 288 КУпАП. Відповідно до цієї статті може бути оскаржено:

постанову адміністративної комісії – у виконавчий комітет відповідної ради або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд;

рішення виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради – у відповідну раду або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд;

постанову іншого органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення – у вищестоящий орган (вищестоящій посадовій особі) або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд.

Отже, постанови про адміністративні правопорушення оскаржують неоднаково. Те ж саме стосується й порядку оскарження адміністративно-господарських санкцій. Порядок залежить від органу, який прийняв відповідне рішення чи постанову. Прийняті судом постанови – до апеляційного суду. Для постанов, прийнятих іншими органами (посадовими

особами), встановлено альтернативний порядок оскарження: або до вищестоящого органу (вищестоящої посадової особи), або до адміністративного суду в порядку, передбаченому КАС. Достатньо поширеним є судовий спосіб оскарження. Шляхом подачі адміністративного позову, позивачі звертаються до суду за визнанням оскаржуваного рішення незаконним, та просять скасувати його. Такі позови частіше задовольняються. Так, Одеським апеляційним адміністративним судом скасовано постанову Південно-українського територіального управління Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про накладення адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів у відношенні ТОВ «Фінансова компанія «Бредекс-фінанси». Одеський окружний адміністративний суд, розглянувши позов товариства з обмеженою відповідальністю «Ін-Агротрейд» до Державної служби України з безпеки на транспорті про скасування постанови про застосування адміністративно-господарського штрафу, задовольнив його повністю.

Рішення чи постанови оскаржуються якщо вони прийняті: 1) при відсутності складу правопорушення, чи неуповноваженою особою 2) необґрунтовано 3) несвоєчасно, тобто з порушенням розумного строку. Ще одною підставою, на яку вказують позивачі є – процесуальні порушення, що виникли в процесі притягнення до відповідальності. Насамперед, це – пропущення строків накладення санкцій. Так, Одеський апеляційний адміністративний суд визнав постанову Південно-українського територіального управління Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку протиправною, оскільки прийнята з порушення строків застосування таких санкцій. Суд зазначив, «що адміністративно-господарський штраф є адміністративно-господарською санкцією, то такий захід слід застосовувати у межах строків, визначених [ст.250 ГК України](#)» [26],[27].

Відповідно до частини першої статті 99 КАС адміністративний позов подається в межах строку звернення до адміністративного суду. Цей - десять

днів з дня винесення постанови. *Строк звернення до суду може бути встановлений іншим законом.* Лише пропущення встановленого десятиденного строку оскарження постанови не може бути підставою для відмови у задоволенні позову.

Як свідчить аналіз судової практики, підставами скасування рішень про накладення адміністративних стягнень, здебільшого, було недотримання процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення, а саме: несвоєчасне вручення або складання протоколів про адміністративні правопорушення, постанов про притягнення до адміністративної відповідальності; несвоєчасне повідомлення або неповідомлення особи про час та місце розгляду справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи про адміністративне правопорушення за відсутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, та інші. Тими ж самими є підстави скасування адміністративно-господарських санкцій [28].

Неправомірне притягнення особи до відповідальності, зазвичай, супроводжується нанесенням майнової чи моральної шкоди. Тому такі відносини є дотичними із цивільно-правовими. Конституція України (ст. 56) проголошує право кожного на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [29].

Специфіка **підстав** деліктної відповідальності у зобов'язаннях з відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом місцевого самоврядування або їх посадовими чи службовими особами, виявляється у різних **формах протиправності діянь**. В цьому випадку актуальною формою протиправності є **незаконні рішення**. Це рішення - прийняті органом державної влади, органом місцевого самоврядування або їх посадових осіб з порушенням встановленого порядку та (або) законодавчих норм державно-владні веління у визначеній компетенцією відповідного органу та (або)

посадової чи службової особи сфері. Наприклад, ними можуть бути рішення про незаконну заборону підприємницької діяльності, незаконне застосування штрафів, незаконну конфіскацію майна тощо. Варто зазначити, що притягнення до відповідальності здійснюється **незалежно від вини** органу влади [30, с.349 -350].

Вищезазначені незаконні рішення можуть завдати репутаційні збитки для підприємця, різні негативні економічні наслідки. Такими наслідками є порушення роботи підприємства, неукладення важливих угод тощо. Відповідно до приписів статті 22 [ЦК України](#) збитками є доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Таким чином, у вигляді упущеної вигоди відшкодовуються тільки ті збитки, які б могли бути реально отримані. Упущена вигода часто має вигляд недоотриманого прибутку, в тому числі, через неправомірне застосування деяких адміністративно-господарських санкцій.

Пред'явлення позову про відшкодування неодержаних доходів (упущеної вигоди) покладає на позивача обов'язок довести, що ці доходи (вигода) не є абстрактними, а дійсно були б ним отримані в разі незастосування до нього відповідних санкцій. Позивач повинен довести також, що він міг і повинен був отримати визначені доходи, і тільки неправомірні рішення відповідача стали єдиною і достатньою причиною, яка позбавила його можливості отримати прибуток. Однак, довести упущену вигоду на практиці дуже важко.

2.3. Порівняльний аналіз адміністративно-господарських санкцій з деякими іншими видами відповідальності

Враховуючи те, що адміністративно-господарські санкції є окремим видом господарських санкцій, то, насамперед, варто виділити їх відмінні ознаки. Спочатку порівняємо їх з найбільш поширеним видом господарської

відповідальності - штрафними санкціями (неустойкою). Відмінною є їх мета. Так ось, метою застосування АГС є недопущення подальших правопорушень та усунення їх наслідків; метою неустойки є забезпечення належного виконання сторонами зобов'язань. Щодо закріплення: АГС передбачаються лише законом, а не договором; неустойка передбачається і договором, і законом (в більшості випадків виникає в договірних зобов'язаннях). Несплата неустойки не тягне за собою адміністративно-господарських санкцій, але несплата адміністративно-господарського штрафу тягне за собою обов'язок сплатити пеню. Щодо характеру: АГС мають як і організаційний, так і майновий характер; неустойка (штраф, пеня) нараховується виключно в грошовій сумі. Відмінним є порядок застосування і підстава: неустойка нараховується кредитором за невиконання боржником зобов'язань; АГС накладаються лише уповноваженим органом влади за порушення правил ведення господарської діяльності. На відміну від неустойки, закон не допускає зменшення адміністративно-господарських штрафів за рішенням суду. Неустойка (мається на увазі пеня) нараховується протягом шести місяців та не може більшою за основне зобов'язання. Однією з ключових проблем застосування адміністративно-господарського штрафу є відсутність граничних строків нарахування цієї санкції [31, с.74].

Щодо спільних ознак. АГС і неустойка передбачені чинним господарським законодавством. Спільним є суб'єкт, до якого ці заходи застосовуються. Допускається застосування декількох видів адміністративно-господарських санкцій за одне правопорушення. Допускається також застосовувати штраф разом з пенею за одне порушення в договірних відносинах (якщо в договорі за це передбачено штраф). Незалежно від сплати неустойки чи АГС потерпіла сторона має право на відшкодування збитків. Загалом у господарському законодавстві, як і у цивільному до правопорушника може бути застосовано відповідальність лише за наявності вини (принцип презумпції вини). АГС як і неустойка є стимулом для

суб'єктів господарювання утриматися від неправомірної поведінки. Однак, вони обоє є негативним наслідком для правопорушника.

Далі порівняємо адміністративно-господарські санкції з оперативно-господарськими. Отже, метою останніх є припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. Тоді як мета АГС - припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідація його наслідків.

Перелік оперативно-господарських санкцій, встановлений у ч. 1 ст. 236 ГКУ, не вичерпний. Тоді як АГС повинні бути тільки визначені законом, тобто їх перелік є вичерпним. Оперативно-господарські санкції не мають майновий характер, але їх застосування може потягнути згодом тяжкі економічні наслідки. Сторони можуть передбачати в договорі різні оперативно-господарські санкції. Нагадаємо, що АГС договорами не передбачаються. Відмінними є підстави застосування вищезгаданих видів господарських санкцій. Підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Оперативно-господарські санкції застосовуються стороною, яка потерпіла від правопорушення, у позасудовому порядку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання. АГС, нагадаємо, застосовуються за «недоговірні» правопорушення. Щодо порядку застосування... Порядок застосування сторонами конкретних оперативно-господарських санкцій визначається договором. А порядок застосування АГС не визначаються в договорі, лише в нормативно-правових актах. До того ж, оперативно-господарські санкції як і АГС застосовуються незалежно від вини правопорушника. У разі незгоди із застосуванням оперативно-господарської санкції заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням. Наприклад, за Господарським судом Чернівецької області за позовом приватного підприємства "Форекс -7" було скасовано оперативно-господарські санкції. Те ж саме стосується і оскарження АГС. Але

оскаржуються вони в адміністративному суді. Оперативно-господарські санкції як і АГС можуть застосовуватись одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням неустойки (пені, штрафних санкцій) [32, с.74 – 75],[33].

Адміністративно-господарські санкції мають ряд суттєвих відмінностей від цивільно-правових. По перше: вони застосовуються в різних видах правовідносин. По друге: цивільно-правові санкції застосовуються за делікти у правовідносинах, де учасники є юридично рівними між собою; АГС це не властиво. По третє: цивільно-правовим санкціям притаманний компенсаційний характер на відміну від адміністративно-господарських.

Адміністративно-господарські санкції є відмінними від інших видів відповідальності, зокрема, від фінансових санкцій як елемента фінансової відповідальності. В першу чергу зазначимо: останні накладаються лише за фінансові правопорушення (переважно за податкові). Фінансові санкції мають окремий порядок та строки сплати, стягнення та оскарження сум штрафних санкцій (фінансових санкцій, штрафів). Застосовуються вони не тільки до суб'єктів господарювання (на відміну від АГС), як в судовому так і в позасудовому порядку, мають каральний, так і правовідновлювальний характер. Вони як і АГС вони можуть оскаржуватися в адміністративному і в судовому порядку (в адміністративному суді). Їм властивий лише майновий характер (зазвичай вони мають вигляд штрафу). АГС набагато більше різноманітніші за своїми видами. Фінансові санкції накладаються виключно за порушення норм закону, а не договорів. Застосовуються вони не у договірних відносинах, та лише уповноваженим на те органом державної влади (судом, Державною фіскальною службою, Національним банком України). Характерними рисами фінансово-правових санкцій є їхня фінансово-правова публічна природа (схожість на АГС і відмінність від цивільно-правових санкцій) і виключно грошово-майновий характер, а в деяких випадках компенсаційний характер, звернення на колективні прибутки суб'єкта господарювання (в чому полягає схожість на АГС, але

відмінність від кримінально-правових і адміністративно-правових санкцій) [34, с.124-125].

Також на слід ототожнювати адміністративно-господарські санкції із заходами передбаченими статтею 29 Закону Про зовнішньоекономічну діяльність. Останні застосовуються не до суб'єктів господарювання, а до інших держав, митних союзів або економічних угруповань. Зовсім іншою є їх підстава – це не господарські правопорушення, а дискримінаційні та/або недружні дії щодо України.

3. КОРОТКИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ В ДЕЯКИХ ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ

3.1. Адміністративно-господарські санкції в законодавстві держав- сусідів України

Цікавим є дослідження наявності адміністративно-господарських санкцій в системі права сусідніх з Україною країн з метою порівняння. Саме для цього автором було розглянуто та проаналізовано іноземне право. Варто зазначити деякі його загальні особливості, що стосуються даної проблеми:

- 1) офіційного визначення та класифікації господарсько-правової відповідальності не існує. Також відсутнє поняття «адміністративно-господарські санкції»;
- 2) як і в законодавстві України, так і в іноземному існує достатньо значний обсяг нормативно-правових актів, які передбачають різноманітні наслідки за правопорушення – аналогічні українським АГС;
- 3) зазвичай, за порушення правил ведення господарської діяльності застосовуються заходи майнового чи організаційного характеру. Це - штраф, конфіскація доходу, заборона здійснення господарської діяльності, припинення дії ліцензії, заборона роздрібною торгівлі алкогольними напоями (РФ);
- 4) повноваження на застосування цих заходів мають спеціальні органи виконавчої влади (в Україні мають деякі повноваження і органи місцевого самоврядування), суд.

В Республіці Білорусь за порушення правил ведення господарської діяльності переважно застосовуються адміністративні стягнення (так само і в Російській Федерації). Адміністративними правопорушеннями в РБ вважаються такі діяння як: здійснення підприємницької діяльності, коли відповідно до законодавчих актів така діяльність є незаконною і (або) забороняється;

заняття підприємницькою діяльністю особою, для якого встановлено заборону на здійснення такої діяльності законодавчими актами; здійснення приватним підприємцем діяльності без відкриття в банку рахунку; обман покупців, замовників; порушення встановленого порядку вивезення з Республіки Білорусь вживаних технологічного обладнання, транспортних засобів, машин тощо [35].

Однак, існують відмінні від адміністративних стягнень господарські санкції, на які не поширюються положення Кодексу про адміністративні правопорушення. Вони передбачаються навіть не законами, а нормативними актами Президента. Такими є, наприклад, - Декрет Президента Республіки Білорусь «Про переміщення, зберігання і продаж фізичним особам алкогольних напоїв», Указ Президента Республіки Білорусь від 1 вересня 2010 р. «Про ліцензування окремих видів діяльності» та інші. Останній документ є достатньо великим за змістом, але містить всі необхідні положення, зокрема, щодо визначення умов припинення дії ліцензії. Вказуються чітко те, що повинно вважатися «грубим порушенням законодавства про ліцензування, ліцензійних вимог і умов»[36]. Документ містить перелік видів господарської діяльності, а щодо кожного виду – спеціальні умови позбавлення ліцензії. Актами Президента передбачається багато інших видів санкцій, як організаційного, так і майнового характеру.

Особливих відмінностей не містить право Республіки Молдова. Адміністративно-господарські санкції тут переважно накладаються у вигляді штрафу. Може застосовуватися обмеження чи анулювання уповноваженим органом дозвільного документа / ліцензії, ліквідація підприємства тощо. В цій державі вони застосовуються виключно на підставі закону [37]. Такими нормативно-правовими актами є: Закон «Про внутрішню торгівлю», «Про підприємництво і підприємства», Про ринок нафтопродуктів» та інші.

Зокрема штрафи накладаються за здійснення діяльності без ліцензії або здійснення діяльності, забороненої на території Республіки Молдова, чи дозволеної виключно державним підприємствам, крім того - завищення собівартості продукції, продажної ціни товару, майна, рентабельності, торговельної надбавки, обсягу будівельних робіт, тарифів на надані послуги та недотримання тим самим нормативних актів...

Адміністративно-господарська санкція у вигляді ліквідації підприємства застосовується за «порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення певного виду діяльності...», - згідно з Законом РМ «Про підприємництво і підприємства»[38].

В Російській Федерації суд може прийняти рішення про ліквідацію підприємства в разі здійснення ним діяльності, забороненої законом, чи інших неодноразових або грубих порушеннях закону. Також ліквідація проводиться як наслідок систематичного здійснення громадською або релігійною організацією, благодійним або іншим фондом діяльності, що суперечить його статутним цілям. Деякими законами як і Молдови, так і Російської Федерації, що регулюють певну сферу господарських відносин можуть інші встановлюватись підстави та умови щодо накладення санкцій на суб'єктів господарювання.

Так, нормами Закону «Про ринок нафтопродуктів» визначено окремі від інших схожих законів положення стосовно дії ліцензії. Підставами для призупинення дії ліцензії згідно з цим законом є: недотримання умов здійснення видів діяльності, і розпоряджень Агентства по усуненню порушень умов ліцензії. Підставами для анулювання ліцензії є: встановлення факту передачі ліцензії або її копії іншій особі для здійснення виду діяльності, зазначеного в ліцензії; неусунення у встановлений термін обставин, що призвели до призупинення дії ліцензії; неодноразове недотримання приписів щодо усунення порушень, що стосуються умов ліцензії [39].

Щодо позбавлення та анулювання ліцензії за російським правом, то воно також має місце тоді, коли це також прямо визначено законом. Наприклад, у випадку обороту етилового спирту, алкогольної і спиртовмісної продукції з порушенням вимог; відсутності спеціального технологічного обладнання тощо. Разом з тим проводиться вилучення незаконної продукції [40]. Повноваження застосовувати до суб'єктів господарювання вищезазначені заходи в Республіці Молдова мають органи виконавчої влади. Ними є Державна податкова служба, Агентство публічних послуг, інші органи уповноважені видавати ліцензії.

Адміністративно-господарські санкції як самостійний вид господарської відповідальності взагалі законодавчо відсутній в Польщі. Зазвичай, за порушення правил господарської діяльності застосовуються адміністративні стягнення та навіть кримінальні покарання. Вони містяться в різних законодавчих актах, таких як: [Ustawa o gospodarce nieruchomościami](#), Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej, Kodeks wykroczeń, Kodeks karny skarbowy. Частіше польський закон передбачає достатньо суворі наслідки для підприємців. Наприклад, за «надання готельних послуг з використанням загальних назв або з визначенням категорії готельних об'єктів без відповідного рішення, особа підлягає покаранню к вигляді обмеження волі або штрафу» [41],[42]. Штраф і позбавлення волі до 2-х років загрожує і тому, хто «...виготовляє алкоголь невідповідно встановленим методам виробництва, технологічним умовам або параметрам якості, визначеним для них в Законі, в нормативних актах...» Кожен, хто є підприємцем, розміщує товари на ринку без обов'язкової маркування, також підлягає штрафу [43]. Заборона ж ведення певної ділової активності та позбавлення відповідних прав може бути лише в окремих випадках, і лише тоді, коли це передбачає Kodeks karny skarbowy. Є кримінальним покаранням - заборона ведення певної господарської діяльності. І навіть це покарання застосовується тільки

судом і тільки «у разі засудження винного за податкове правопорушення, зазначене за ст. 54 Ухилення від сплати податків, § 1 ст. 55 Приховування ведення ділової активності ...[44]»

Польське право може передбачати й деякі інші покарання і стягнення за порушення правил господарської діяльності.

3.2. Адміністративно-господарські санкції в законодавстві Китайської народної республіки

В дечому китайська правова система схожа на українську правову систему. Однак, тут відсутня класифікація господарсько-правової відповідальності. Вагоме значення надається адміністративному праву. Китайські теоретики визначають адміністративну відповідальність як "юридичні наслідки, що відповідно до закону повинні бути покладені на суб'єкта у зв'язку з порушеннями адміністративного законодавства". Саме воно містить санкції аналогічні тим, що в українському законодавстві називаються адміністративно-господарськими.

Треба також зазначити, що в діючому законодавстві КНР не міститься навіть визначення проступку. Поняття адміністративного проступку визначене лише китайськими теоретиками, які пропонують під ним розуміти "... порушення адміністративних законів, діяння, за які повинна наставати юридична відповідальність". Вказане визначення, як і адміністративне законодавство КНР взагалі, не містить вказівки на форму вини, її роль при вчиненні адміністративного поступку, а також урахування її при притягненні особи до адміністративної відповідальності.

Видами адміністративних покарань в КНР є не лише такі як: попередження, штраф, конфіскація незаконно отриманих доходів (аналогічне вилученню прибутку (доходу)), конфіскація незаконно нажитих цінностей, призупинення діяльності, тимчасове призупинення чи анулювання дії ліцензії, тимчасове призупинення чи анулювання дії патенту. Стаття 8 Закону

«Про адміністративні покарання» дозволяє й інші. Це дещо нагадує, те як Господарський кодекс також допускає наявність інших видів санкцій, умов та порядку їх застосування. Стягнення, що не обмежують особисту свободу, встановлюються тільки законодавчим актом, але й місцевим законодавством. Але вони також не повинні передбачати анулювання патенту на здійснення торговельної та виробничої діяльності. Це вже встановлюється загальнодержавним законом. Допустима конкретизація загальнодержавних законів в місцевому законодавстві [45].

Законодавство, що діє на всій території КНР та передбачає адміністративно-господарські санкції становить собою достатньо великий обсяг нормативно-правових актів, які регулюють різні сфери господарської діяльності. Зокрема такими є: [Закони КНР «Про безпеку продуктів харчування»](#), [«Про внутрішню торгівлю»](#), [«Про промислові підприємства загальнонародної власності»](#).

Щодо продажу, імпорту та експорту продуктів харчування. Стаття 89 першого закону передбачає «адміністративні покарання і штрафи» за:

- 1) імпорт продуктів харчування, що не відповідають державним стандартам безпеки продуктів харчування КНР;
- 2) імпорт продуктів харчування, щодо яких державні стандарти безпеки відсутні, або перший імпорт нових видів харчових добавок або супутніх товарів за відсутності оцінки безпеки;
- 3) експорт продуктів харчування не у відповідності до положень Закону.

У разі невиконання організаторами централізованих торгових ринків, орендодавцями торгових місць або організаторами виставок-ярмарків певних правил, виноситься припис про припинення діяльності чи позбавлення ліцензії. Позбавлення ліцензії, як правило, має місце при обтяжуючих обставинах. Відповідні компетентні відомства, на підставі своїх посадових обов'язків, виносять приписи про виправлення становища і роблять попередження (особливо в разі транспортування продуктів харчування не відповідно до встановлених правил).

У разі подання неправдивої інформації про якість продуктів харчування в рекламі в порушення цього Закону та обману споживачів, застосовується також адміністративне стягнення [45].

Щодо міжнародної торгівлі. За порушення правил її проведення накладається штраф, конфіскація незаконного доходу, заборона здійснювати відповідну діяльність.

У разі міжнародної торгівлі послугами, віднесеними до заборонених, або самовільне участь в міжнародній торгівлі послугами, торгівля якими обмежена, застосовується адміністративне стягнення. Тоді компетентне відомство по зовнішній торгівлі Державної ради КНР видає припис про виправлення становища, конфіскує незаконно отриманий дохід, а також застосовує штраф у розмірі від 1-кратної до 5-кратної суми незаконно отриманого доходу; при відсутності незаконно отриманого доходу або сумі незаконно отриманого доходу менше 10 000 юанів, застосовується штраф в розмірі від 10 000 до 50 000 юанів. А при наявності складу злочину необхідне залучення правоохоронних органів для притягнення винного до кримінальної відповідальності. Компетентне відомство по зовнішній торгівлі Державної ради КНР може заборонити правопорушнику здійснювати міжнародну торгівлю товарами чи послугами протягом певного періоду з моменту вступу в силу рішення про притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності.

У разі незгоди суб'єкта зовнішньоторговельної діяльності з конкретним рішенням, винесеним відомством, він може відповідно до закону звернутися із заявою про адміністративне перегляд або звернутися з позовом до народного суду [46].

[Закон КНР «Про промислові підприємства загальнонародної власності»](#) передбачає відповідальність за неправомірну діяльність підприємства. Якщо виробничо-господарська діяльність від імені підприємства ведеться затвердження його народним урядом або компетентним органом, чи без отримання дозволу, без реєстрації. Тоді орган торгово - промислової

адміністрації віддає розпорядження про припинення діяльності такого підприємства, а незаконні доходи конфіскуються. Якщо підприємство вводить в оману органи реєстрації, приховує своє справжнє становище, то воно попереджається або карається штрафом. При обтяжуючих обставинах Свідощтво про право господарської діяльності анулюється.

Вищезгадані адміністративні санкції застосовуються за рішенням органу торгово-промислової адміністрації на рівні повіту і вище. Якщо причетні до порушень особи не згодні з рішенням про санкції, то можуть звернутися в народний суд протягом 15 днів після отримання повідомлення про санкції. Якщо ж після закінчення строку звернення до суду не надійшло, а рішення не виконано, то орган, який прийняв рішення про санкції, звертається в народний суд для примусового їх виконання. При наявності складу кримінального правопорушення безпосередньо винні особи притягаються до кримінальної відповідальності відповідно до закону [47].

Застосовують адміністративні санкції за порушення в сфері господарської діяльності переважно спеціальні органи виконавчої влади (в тому числі - органи ліцензування). Але значне місце в КНР посідає поліцейська система – сукупність функціонуючих в системі органів виконавчої влади державних правоохоронних інститутів, які взаємно доповнюють один одного в процесі реалізації поставлених завдань і займаються діяльністю, спрямованою на ефективний захист особи, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Дана система включає такі органи, як Міністерство громадської безпеки КНР, Народна озброєна поліція КНР, Міністерство державної безпеки КНР, Центральна Військова рада КНР, Міністерство оборони [48, с. 124].

ВИСНОВКИ

Адміністративно-господарські санкції слід розглядати виключно як вид господарських санкцій поряд із відшкодуванням збитків, штрафними та оперативно-господарськими. Вони також поділяються на види, але, варто погодитися, що найкращої та найбільш достатньої класифікації не існує. Господарський кодекс дає не повний перелік видів цих санкцій, а поділ за характером на майнові та організаційно-правові також не можна назвати достатнім для повного розуміння. На основі вищезгаданого автором, та проаналізувавши весь обсяг досліджуваних питань, можна навести наступні тези:

Адміністративно-господарські санкції застосовуються лише до суб'єктів господарювання, і виключно уповноваженими на це органами влади. Але порядок застосування не є однорідним – тобто на підставі рішення чи постанови контролюючого органу із складанням протоколу чи без, або на підставі постанови суду тощо. Це все залежить від вимоги, зазначеної в самому законі, який передбачає ці санкції. Загалом, тут є схожі риси із притягненням до адміністративної відповідальності.

Адміністративно-господарські санкції передбачаються лише законами, а не в договорами, вони є заходами впливу в недоговірних відносинах. Закони, що містять адміністративно-господарські санкції – це великий масив нормативно-правових актів (їх десятки), кожен з них може містити свої особливості щодо строків та умов застосування санкцій.

В українському законодавстві (попри наявність схожих рис) адміністративно-господарські санкції не належать до елементів адміністративної відповідальності та не є адміністративними стягненнями. Однак, в іноземному праві – в законах найближчих сусідів України не існує ні словосполучення «адміністративно-господарські санкції» чи «економічні» (як аналогічні українським АГС) тощо. Взагалі, їм притаманна відсутність поділу господарсько-правової відповідальності, чи навіть відсутність поняття

«господарсько-правова відповідальність». Аналогічні українським АГС заходи впливу є в інших державах, і часто застосовуються.

Ми не вважаємо правильнішим ні даний підхід нашого національного права стосовно АГС, ні підхід іноземного. Головне – це результативність відповідної політики держави, якісне та ефективне регулювання. Суттєвим є і відсутність колізій при застосуванні різного роду санкцій. При їх застосуванні не повинно виникати зайвих проблем та способів порушника ухилитися від відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарське право: Підручник / За ред. О. П. Подцерковного. -Х. : Одісей, 2010. - 640с.
2. Денисенко, О. В. Адміністративно-господарські санкції: проблеми, перспективи та шляхи подолання колізій при їх застосуванні / О. В. Денисенко. - с.126-133
3. [Войтенко І. С.](#) Поняття, сутність та ознаки адміністративно-господарських санкцій за адміністративним законодавством України / І. С. Войтенко // [Часопис Київського університету права](#). - 2014. - № 1. - С. 117-121. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_28
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями)// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 [Електронний ресурс], - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. [Віхрова І. О.](#) Адміністративно-господарські санкції як заходи господарсько-правової відповідальності / І. О. Віхрова // [Часопис Київського університету права](#). - 2015. - № 2. - С. 151-155. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_37
6. Адміністративно-господарські санкції як гарантії реалізації та захисту економічних інтересів держави [Текст] / Н. Ю. Кантор // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2015. – Т.2 № Вип. 34. – С. 87–90
7. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.1991 № 959-ХІ (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, [Електронний ресурс], - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

8. Закон України "Про ціни і ціноутворення" від 21 червня 2013 року № 5007-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2012, [Електронний ресурс], - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>
9. Закон України Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/758-14>
10. Шевчук О.Р. Поняття та правова природа фінансових послуг/ О.Р. Шевчук//. – Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 5 (197)– С. 29 – 32
11. Шевчук О.Р. Ринок фінансових послуг як об'єкт наукового дослідження фінансово-правової науки/ О.Р. Шевчук//. – Адвокат. – 2012. – №10(121). – С. 29 –32
12. Шевчук О.Р., Ментух Н.Ф. Фінансово–правові засади діяльності Національного банку України у сфері стабілізації грошово–кредитного та валютного ринків України. // О.Р. Шевчук, Ментух Н.Ф.//. – Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. – 2012. – №30. – Т.2. – С. 29 –3212.
13. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
14. Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 51, ст.292) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>
15. Закон України Про кінематографію від 13.01.1998 № 9/98-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 22, ст.114) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>

16. "Права, за якими судиться малоросійський народ" / Упорядник: К. А. Вислобоков. — Київ, 1997. — 548 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/966-02-0202-4/966-02-0202-4.pdf>
17. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: "Укр. енцикл.", 1998. — Т. 2: Д - Й. 744 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://leksika.com.ua/13150910/legal/zakoni_unr_ta_ukrayinskoyi_derzhavi_pro_spekulyatsiyu
18. Правова природа адміністративно-господарських санкцій / Н. В. Добрянська // [Юридична наука](#). - 2011. - № 3. - С. 104-110. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_3_13
19. Закон УРСР "Про економічну самостійність Української РСР" від 03.08.90 // Відомості Верховної Ради України. — 1990. — № 34. — Ст. 499
20. Войнарівський М. М. Щодо історико-правових чинників виокремлення адміністративно-господарських санкцій / М. М. Войнарівський // Актуальні проблеми держави і права : збірник наук. праць. Вип. 65 / НУ «ОЮА» , редкол. С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін., відп. за вип. В. М. Дрьомін. — Одеса: Юрид. л-ра, 2012. — С. 282-287
21. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийнятий 7 грудня 1984р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1984 - додаток до №51 - Ст. 1122
22. Наказ Міністерства економіки України "Про затвердження положення, про порядок застосування до суб'єктів господарювання спеціальних санкцій, передбачених ст. 37 "Про зовнішньоекономічну діяльність" N 52 від 17.04.2000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0260-00>

23. Заярний О. Деякі особливості застосування адміністративно-господарських санкцій у сфері управління економікою / О. Заярний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2011. - Вип. 89. - С. 69-77
24. Лист Вищого адміністративного суду України від 22.10.2010 N 1464/11/13-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v1464760-10>
25. Постанова Київського окружного адміністративного суду від 23 вересня 2016 р. по справі № 810/2694/16 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62804426>
26. Постанова Одеського апеляційного адміністративного суду від 08 лютого 2017 р. по справі № 815/2615/15 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64742998>
27. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 18 листопада 2016 р. по справі № 815/5209/16 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62933194>
28. Про результати вивчення та узагальнення практики розгляду справ за позовами фізичних осіб із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності : довідка Вищого адміністративного суду України від 29 січня 2010 р. // [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/uzagalnennya/adminvidpovid/>
29. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - С. 141

30. *Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: [підручник] / [С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.]; за заг. ред. С. С. Бичкової. – 3-тєвид., змін. та допов. – К.: Алерта, 2014. – 496 с.*
31. Заярний О. А. Деякі особливості застосування адміністративно-господарських санкцій у сфері управління економікою / О. А. Заярний. - Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2011. - № 89. С. 69-77
32. Лебідь В. І. Господарське право : навч. посіб. : [для студентів ВНЗ] / В. І. Лебідь, Н. О. Можаровська, Л. Л. Нескороджена ; Нац. акад. внутр. справ. – Вид. 2-е, допов. і перероб. – Київ : Прав. єдність, 2014. – 416 с.
33. Рішення Господарського суду Чернівецької області від 09 лютого 2017 р. по справі № 926/1770/16 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64713728>
34. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та інші. – Х. : Екограф, 2015 – 500 с.
35. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях: принят Палатой представителей 17 декабря 2002 г.: одобрен Советом Республики 2 апреля 2003 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://kodeksy.by/koap/statya-12.8>
36. Указ Президента Республики Беларусь от 1 сентября 2010 г. № 450 О лицензировании отдельных видов деятельности [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P31000450>
37. Закон Республики Молдова О внутренней торговле Nr. 231 от 23.09.2010 (Опубликован : 19.08.2016 в Monitorul Oficial Nr. 265-276) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=366254&lang=2>

38. Закон Республики Молдова О предпринимательстве и предприятиях Nr. 845 от 03.01.1992 (Опубликован : 28.02.1994 в Monitorul Parlamentului Nr. 2) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=311735>
39. Закон Республики Молдова О рынке нефтепродуктов Nr. 461 от 30.07.2001(Опубликован : 22.04.2003 в Monitorul Oficial Nr. 76) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=313295&lang=2>
40. Федеральный Закон Российской Федерации О государственном регулировании производства и оборота этилового спирта, алкогольной и спиртосодержащей продукции и об ограничении потребления (распития) алкогольной продукции (в редакции Федерального закона от 07.01.1999 N 18-ФЗ) (с изменениями на 28 декабря 2017 года) (редакция, действующая с 1 января 2018 года) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/9036487>
41. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r Kodeks wykroczeń Dz.U. 1971Nr 12 poz. 114 , - <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19710120114/U/D19710114Lj.pdf>
42. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej Dz.U. 2004 Nr 173 poz. 1807, - <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20041731807/U/D20041807Lj.pdf>
43. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. - Kodeks karny skarbowy, - <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990830930/T/D19990930L.pdf>
44. Закон КНР «Об административных наказаниях» (Принят на 4-й сессии ВСНП восьмого созыва 17 марта 1996 года. Вступил в силу с 1 октября 1996 года.) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/administrative_law/law_administrative_punishment

45. [Закон КНР «О безопасности продуктов питания»](#) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/economic_law/law_food_safety/law_food_safety_ch9
46. [Закон КНР «О внешней торговле»](#) (принят на 7-ом заседании Постоянного комитета Всекитайского собрания народных представителей 8-го созыва 12 мая 1994 г.; изменен решением 8-го заседания ПК ВСНП 10-го созыва 6 апреля 2004 г.) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/economic_law/law_foreign_trade/law_foreign_trade_ch10
47. [Закон КНР «О промышленных предприятиях общенародной собственности»](#) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/economic_law/law_industrial_enterprises_national/law_industrial_enterprises_national_ch7
48. [Чистоклетов, Л. Г. З досвіду КНР в сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання \[Текст\] / Л. Г. Чистоклетов // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 21. – С. 122-127.](#)